

Šio maršruto veikėjai: architektūros istorikė Jolita Kančienė, Kraštotyros muziejaus vyriausioji fondų saugotoja Jūratė Gaidelienė, kalbininko Petro Būtėno sūnus Donatas Būtėnas ir istorikas Kraštotyros muziejaus vadovas dr. Arūnas Astramskas.

Panevėžys garsėjo išskiliomis tarpukario asmenybėmis. Viena jų – vyskupas Kazimieras Paltarokas, šiame mieste pastatęs katedrą ir mažąją kunigų seminariją. Sovietmečiu areštavus visus vyskopus, K. Paltarokas beveik dešimtmetį buvo likęs vienintelis vyskupas visoje Lietuvoje.

„Paltarokas buvo labai didelis labdarys, filantropas. Pas jį žmonės eidavo net naktimis gauti patarimų. Nacių metais jis davė leidimus krikštyti žydus, o sovietmečiu buvo sekamas“, – pasakoja A. Astramskas.

Pirmas objektas – K. Paltaroko gimnazija, buvusi mažoji kunigų seminarija. Miesto inžinieriaus Antano Gargaso suprojektuotas pastatas tarpukario spaudoje buvo apibūdinamas kaip „modernus, bet ne liuksusinis“. Sovietmečiu rūmuose įsikūrė hidromelioracijos technikumai, o atkūrus nepriklausomybę, pastatas buvo grąžintas vyskupijai. „Šis pastatas iš viršaus turi Gedimino stulpų formą“, – dėmesį atkreipia A. Astramskas.

Kitas objektas – Kristaus Karaliaus katedra. Įdomu tai, kad įspūdinga katedros skliautus puošianti kompozicija „Stebuklas ties Polocku“ tarpukariu buvo laikoma „tautinio“ meno pavyzdžiu. To meto spaudoje netgi rašyta, kad tiek lietuviškų motyvų dar neparodė nė viena šventovė“. Pagrindiniame altoriuje – J. Zikaro Kristaus karaliaus statula, Rafaelio Siksto Madonos paveikslo kopija.

Tarpukariu katedroje darbavosi jaunimo mėgiamas ir prezidento Antano Smetonos valdžią kritikavęs kunigas Alfonsas Lipniūnas. „Dėl to jis buvo baudžiamas, atliekamos kratos. Mes kartais idealizuotai įsivaizduojame tarpukario Lietuvą.“, – sako A. Astramskas.

Keliaujame į Panevėžio Vytauto Žemkalnio gimnaziją, pastatyta architekto Vytauto Landsbergio Žemkalnio. „Dabar jai suteiktas Žemkalnio vardas, kažkodėl Žemkalnio, o ne Landsbergio...“ – nusistebėjo architektūros istorikė Jolita Kančienė.

O tarpukariu čia buvo mergaičių gimnazija, kurioje lietuvių ir vokiečių kalbas dėstė poetė Salomėja Nėris. „Salomėją moksleivės labai mėgo, net kopijavo jos bendravimo stilių, aprangą. Bet pedagogė ji nebuvo gera, ...būdavo, užsisvajoję, žiūri pro langą, susigraudina“, – sako J. Gaidelienė.

Panevėžio miesto burmistru buvo Antano Smetonos svainis Tadas Chodakauskas, 1940 metais su šeima pasitraukęs į Vakarų. Pats T. Chodakauskas netrukus sugrįžo į Lietuvą ir buvo užverbuotas KGB ir gyvenimą baigė skurde.

Laidos komanda keliaus pas vieną žymiausių tarpukario asmenybių – kalbininko ir pedagogo Petro Būtėno sūnų Donatą, kuris gyvena tėvo statytame name. Šį namą perėmė kolaborantų valdžia, kai P. Būtėnas buvo ištremtas ir paskelbtas dingusiu.

„Mūsų šeimą į gatvę per penkias dienas iškraustė, visus šešis“, – sako Donatas Butėnas, – neišmetė mūsų nei vokiečiai, nei rusai, tik lietuviai kolaborantai išmetė...“. „Tėvo studijų knygelėje – dėstytojai – Smetona, Biržiška, Valdemaras...tokie žmonės ruošė...ateinančią kartą“ – kalbėjo Donatas.

Donatas Butėnas (83 m.), buvęs inžinierius iki šiol dalyvauja nacionalinio diktanto konkursuose.

Iškiliausios Panevėžio asmenybės, modernizmo pastatai ir tautinio meno pavyzdžiu tapusi katedra - LRT PLIUS laidoje „Stop juosta“ sekmadienį 11 valandą

